

ความเป็นมาของปัญหา

พระสารีบุตร เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวาพระโมคคัลลาน์ เป็นพระอัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้า พระอัครสาวกทั้งสอง เป็นผู้มีความสำคัญยิ่ง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เปรียบเหมือนพระหัตถ์ขวาและซ้ายของพระพุทธเจ้า

เรื่องราวของพระอัครสาวกทั้งสองกระจัดกระจายอยู่ในที่ต่าง ๆ และส่วนมากปรากฏอยู่ในพระสุตตันตปิฎกและพระวินัยปิฎก ซึ่งเป็นคัมภีร์ภาษาบาลีซึ่งยากยิ่งในการยากที่จะหาตำราเกี่ยวกับพระอัครสาวกทั้งสองที่เป็นภาษาไทยซึ่งอ่านแล้วเข้าใจง่ายมาศึกษา การที่เรื่องราวของพระอัครสาวกทั้งสองส่วนมากเป็นภาษาบาลีจึงเป็นอุปสรรคสำหรับบุคคลทั่วไปซึ่งไม่มีพื้นฐานความรู้ทางภาษาบาลี ยิ่งเกี่ยวกับธรรมะแล้วแม้ผู้ที่มีความรู้ทางภาษาบาลีเป็นอย่างดีก็ยากที่จะเข้าใจได้ ฉะนั้นผู้เขียนจึงพยายามอย่างยิ่งที่จะอธิบายโดย ใช้สำนวนภาษาที่เข้าใจง่ายโดย เฉพาะ ในเนื้อหาที่เป็นธรรมะ ซึ่งพระอัครสาวกทั้งสองได้แสดงหรืออบรมพระภิกษุสงฆ์และประชาชน เพื่อประโยชน์แก่ผู้สนใจธรรมะทั้งหลายจะได้ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาโดยสะดวกอีกโอกาสหนึ่งด้วย

การที่ผู้วิจัยได้เลือกทำวิทยานิพนธ์เรื่องนี้ ก็เพราะพระอัครสาวกทั้งสองเป็นพระสาวกที่สำคัญของพระพุทธเจ้า เป็นผู้มีความสำคัญยิ่ง ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ช่วยอบรมสั่งสอนพระภิกษุสงฆ์และประชาชนแทนพระพุทธเจ้าในบางโอกาส แต่ยังไม่เคยมีผู้ใด เขียนเรื่องราวของพระอัครสาวกทั้งสองโดยคร่งอย่างละเอียด ทั้งปฎิบัติและคุณลักษณะพิเศษของพระอัครสาวกทั้งสองก็นำศึกษาและยึดถือเป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตได้เป็นอย่างดี

การที่พระอัครสาวกทั้งสอง ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา และเบื้องซ้ายนั้น มีข้อที่พึงวินิจฉัยว่า ศัพท์บาลีที่ใช้กับพระอัครสาวกทั้งสอง ที่พบในหนังสือต่าง ๆ ดังนี้

1. พระสาวกนิพพานเรียกพระสารีบุตรว่า ปฐมอัครสาวกในลำดับว่า
โย เตโร สาริยา ปุตุโต ปฐโม ออศสาวโก
สารีปุตุโตติ นามเนน ปากโก ฉินสาสเน¹

2. ขัมมปัทฏฐกถา กล่าวถึงพระสารีบุตร สมัยเป็นสรทคาบส ได้จัดอาสนะคอกไม้ถวายพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ปรากฏว่าพระนิสสเถระซึ่งเป็นพระอัครสาวกองค์ที่หนึ่งนั่งข้างขวาของพระอโนมทัสสีพุทธเจ้า ดังประโยคที่ว่า "สตถา นีโรชโต วุฏฐาย ทชฺชินเปสเส นิสฺสินิ ออศสาวโก นิสสเถโร อามนุเตสิ"² ส่วนพระอโนมเถระซึ่งเป็นพระอัครสาวกอีกองค์หนึ่ง ถูกเรียกว่าพระสาวกที่สอง ดังประโยคที่ว่า "ตสฺส เทสนาวสาเนน ทุคฺคิยสาวโก อามนุเตสิ"³

พระสารีบุตรและพระโมกคัลลาน์ในอดีตชาติเคยได้รับการพยากรณ์จากพระอโนมทัสสีพุทธเจ้าว่า จะได้เป็นพระอัครสาวกของพระโศกมพุทธเจ้า ดังประโยคที่ว่า " ะ เป ะ ทุคฺคิยสาวโก โมอศจลาโน นาม, ทวํ ปนสฺส ออศสาวโก ขมฺมเสนาปติ สารีปุตุโต ภวิสฺสตีติ"⁴

¹ คณะสงฆ์, พระสาวกนิพพาน, (พระนคร : โรงพิมพ์การศาสนา, 2515), หน้า 56.

² ขัมมปัทฏฐกถา ปฐโม ภาค, พิมพ์ครั้งที่ 19. (พระนคร : โรงพิมพ์มหาบุญราชวิทยาลัย, 2502), 1 : 1104.

³ เรื่องเดียวกัน.

⁴ เรื่องเดียวกัน, หน้า 106.

การสำรวจเอกสารอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับซึ่งผู้อื่นได้กระทำมาแล้ว

หนังสือที่มีเรื่องราวของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์ ซึ่งมีผู้เขียนไว้
มีดังนี้

1. หนังสือที่ผู้เขียนเป็นบรรพชิต ได้แก่ พระปฐมสมโพธิกถา ของสมเด็จพระ
กรมพระปรมาภิชาธิราชปริเวท 16 ตอน พระอัครสาวกบรรพชาประวัติ กุชานุกุช
ประวัติ และอนุพุทธประวัติ ของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรส
45 พรรษาของพระพุทธเจ้า เล่ม 1 ของพระศาสนโสภณ (เจริญ สุวฑฺฒโน),ตำนาน
พระสาวก ของพระธรรมโกษาจารย์ (ชอบ อนุจารีเถระ) The Life of Sāriputta.
ของ Nyananonika Thera.

2. หนังสือที่ผู้แต่งเป็นคฤหัสถ์ ได้แก่ ศาสนาสาก เล่ม 2 ว่าด้วยพระ
พุทธเจ้า ตอนได้พระอัครสาวก ของหลวงวิจิตรวาทการ ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา
ของ เสถียร โพธิ์นันทะ Dictionary of Pali Proper Names. ของ G. P.
Malalasekera.

วัตถุประสงค์และขอบเขตของการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มีวัตถุประสงค์จะศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรและพระโมคคัล-
ลาน์ ในกาพย์แผ้วพระพุทธานุศาสน์ โดยรวบรวมข้อมูลจากหลักฐานต่าง ๆ ที่เป็น
ภาษาบาลีในพระไตรปิฎก ในอรรถกถา ส่วนที่เป็นภาษาไทยและภาษาอังกฤษก็นำมา
ศึกษาเป็นส่วนประกอบ เพื่อจะวิเคราะห์วิจัยให้ทราบถึงวิธีการและผลของการแผ้ว
พระพุทธานุศาสน์ของพระอัครสาวกทั้งสอง และของพระสาวกที่สำคัญบางองค์

อนึ่ง ในการวิจัยเรื่องนี้ผู้เขียนได้กำหนดขอบเขตไว้ว่า จะศึกษาวิจัยจากข้อมูลที่เป็นภาษาบาลี โดยเฉพาะในพระไตรปิฎกและอรรถกถา ส่วนหนังสืออื่นถือว่าเป็นเพียงส่วนประกอบเท่านั้น

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการทำวิทยานิพนธ์นี้ ผู้เขียนได้ศึกษารวบรวมเอกสารต่าง ๆ ทั้งที่เป็นภาษาบาลี ภาษาไทย และภาษาอังกฤษ จากห้องสมุดกลางจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดแผนกวิชาภาษาตะวันออกจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ห้องสมุดมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ห้องสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร ห้องสมุดพุทธสมาคมแห่งประเทศไทย ห้องสมุดมหาจุฬาราชวิทยาลัย หอสมุดกลางมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย หอสมุดแห่งชาติ และห้องสมุดอื่น ๆ คำว่าที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถาต่าง ๆ ของพระไตรปิฎก พุทธานุพุทธประวัติ อนุพุทธประวัติ พระปฐมสมโพธิกถา ตำนานพระสาวก หนังสือศาสนาสาสด 45 พรรษาของพระพุทธเจ้า ประวัติศาสตร์พระพุทธศาสนา และหนังสืออื่น ๆ นำมาวิเคราะห์วิจัยพิสูจน์สมมุติฐานที่ได้กำหนดไว้ แล้วจึงสรุปตามหลักฐานพร้อมทั้งเสนอแนะข้อคิดเห็นและแนวความคิดที่ได้จากการวิจัยนี้

นอกจากนี้ ผู้วิจัยยังจะได้รวบรวมธรรมเนียมต่าง ๆ ของพระอัครสาวกทั้งสองแต่ละท่านนำมาวิเคราะห์ตามเนื้อหาและจัดพิมพ์เป็นภาคผนวกเพื่อประโยชน์ของผู้สนใจในเรื่องของพระอัครสาวกทั้งสองด้วย

ประโยชน์ที่จะได้จากการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้ จะให้ความรู้เรื่องราวของพระสารีบุตรและพระโมคคัลลาน์อย่างละเอียด ถึงบทบาทในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลงานและหลักธรรมต่าง ๆ ที่พระอัครสาวกทั้งสองได้แสดงแก่พระภิกษุสงฆ์และอุบาสกสั่งสอนประชาชน รวมทั้งปฏิบัติของพระอัครสาวกทั้งสอง ซึ่งเป็นหลักหรือแนวทางในการดำเนินชีวิตที่จะยึดถือเป็นเยี่ยงอย่าง และนำไปประพฤติกปฏิบัติเพื่อความสงบสุข และความเจริญรุ่งเรืองในชีวิตได้เป็นอย่างดี ทั้งยังเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้ที่สนใจจะได้ใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษาค้นคว้าวิชาการทางพระพุทธศาสนาต่อไป